

УДК 336.1

Д. Е. Пономарьов,
аспірант кафедри фінансів та банківської справи ПВНЗ "Європейський університет", м. Київ

КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ

D. Ponomarov,
postgraduate student of Finance and Banking Department of "European University", Kyiv

THE CAPITAL OF THE ENTERPRISE: THE ESSENCE AND ANALYSIS OF FORMATION AND THE USE

Стаття присвячена дослідженню поняття "капітал підприємства" через розгляд його функцій. У статті виокремлено головні характеристики власного капіталу, розглянуто його складові елементи та джерела утворення. В статті наведені формули для розрахунку показників майнового стану підприємства, оборотності капіталу, загальної потреби у власних та залучених фінансових ресурсах. Розглянуто фінансову політику формування власних фінансових ресурсів та деякі головні її етапи. Наведено напрями поліпшення використання капіталу підприємства та оптимізації джерел його формування.

This article is devoted to the defining of the meaning of "capital of the company". Its functions, the main characteristics of equity capital, components and sources are reviewed. The article presents the formulas for calculation of property of enterprises, turnover ratio, total needs for their own and borrowed resources. Financial policy of forming their own financial resources and some of its main stages are considered. Areas of improvement in the use of capital and optimizing sources of its formation are discovered.

Ключові слова: аналіз капіталу підприємства, власний капітал, фінансовий аналіз, власні фінансові ресурси, структура капіталу.

Key words: analysis of enterprise's capital, equity, financial analysis, financial resources, capital structure.

ПРОБЛЕМАТИКА

Фінансовий стан підприємства в сучасних умовах є важливим показником його діяльності та відображає всю інформацію про те чи інше підприємство, що функціонує. Аналіз формування та ефективності використання власного капіталу на сьогодні є однією з найважливіших складових фінансового аналізу, та виступає головним джерелом фінансування діяльності підприємства. На основі результатів такого аналізу керівництво підприємства має змогу зробити низку висновків щодо діяльності підприємства та прийняти рішення щодо ефективності та рентабельності окремих видів господарської діяльності, правильності обрання вектору розвитку виробництва, прибутковості видів продукції. Таким чином, визначається необхідність дослідження методик аналізу і актуальність обраної теми.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналізу формування та використання капіталу підприємства присвячені дослідження таких учених: Ван Хорн Дж.К., Голов С.Ф. [3; 5; 6], Мних Є.В. [9], Мец В.О., Пилипенко О.І., Прокопенко Н. С. [14; 15], Чупіса А.В. Результати досліджень цих авторів значною мірою відображають значущість капіталу підприємства та розкривають його сутність. Однак дана тематика, у зв'язку з викликами сьогодення, все ще потребує ретельного та всебічного дослідження методів та прийомів аналізу капіталу сучасного підприємства.

МЕТА

Метою статті є розгляд сутності капіталу, його фундаментальних характеристик, функцій, складових еле-

ментів, основних методів аналізу капіталу підприємства та напрямів поліпшення його використання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У сучасних умовах ведення господарської діяльності капітал відіграє значну роль у розвитку підприємства, забезпеченні інтересів його власників та є важливим елементом в управлінні фінансовим станом підприємства. Капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів у будь-яких формах, які інвестуються у створення його активів та являє собою один з найважливіших елементів, які є загальною сумою фінансових ресурсів підприємства. Серед таких елементів: власний капітал (статутний капітал, додатково вкладений капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток), забезпечення наступних витрат та платежів, довгострокові та поточні зобов'язання.

Власний капітал підприємства відображає частку майна підприємства, яка фінансується за рахунок власних засобів підприємства та вкладених коштів власників. Досить тривалий час у вітчизняній науці приділялося дуже мало уваги темі фінансування діяльності підприємств за рахунок капіталу власників, оскільки за адміністративно-командної економіки статутний капітал підприємств не міг бути змінений у результаті емісії корпоративних прав. Переважна роль відводилася антиринковим методам фінансування підприємств: бюджетним дотаціям, субсидіям та субвенціям [1, с. 187]. Натомість сьогодні, фінансування підприємств за рахунок власних коштів посідає провідне місце в українській економіці.

Капітал та його структурна модель мають безпосередній вплив на фінансовий стан підприємства, зокрема на платоспроможність, кредитоспроможність, ліквідність, прибутковість та рентабельність. Капітал є головним елементом та базою для ведення господарської діяльності підприємства, тому його ретельний та професійний аналіз дозволяє отримати обґрунтовану та важливу інформацію щодо фінансового стану об'єкта і розробити відповідне управлінське рішення, яке дозволить підприємству досягти поставлених задач.

Перш за все, слід відзначити, що під поняттям "власний капітал підприємства" розуміють балансову вартість активів компанії, яка залишається після вирахування її зобов'язань. Показник власного капіталу виступає одним з головних індикаторів кредитоспроможності підприємства. В ході господарської діяльності підприємства форма капіталу може змінюватися. Такі зміни обумовлені збільшенням або зменшенням абсолютного розміру капіталу або окремих його складових. Відбувається постійне перетворення ресурсів на капітал, на товари або інші види цінностей. Власний капітал є базою для визначення фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості та стабільності [1, с. 147].

Сутність власного капіталу підприємства розкривається через такі основні його функції:

1. Заснування та введення в дію. Саме статутний капітал є основою для створення нового суб'єкта господарювання.

2. Забезпечення кредитоспроможності, відповідальності та гарантії. Статутний капітал є певною гарантією повернення коштів для кредиторів. Чим він більший,

тим більших збитків може зазнати підприємство без загрози інтересам кредиторів та тим вищою є його кредитоспроможність.

3. Забезпечення життєдіяльності підприємства. Підприємство є краще захищеним від впливу загрозливих факторів в разі, коли власний капітал збільшується, оскільки саме за рахунок власного капіталу можуть покриватися збитки підприємства. Якщо в результаті збиткової діяльності відбувається постійне зменшення власного та статутного капіталу, то підприємство може опинитися на межі банкрутства [2, с. 211].

4. Фінансування та забезпечення ліквідності. Внески у власний капітал (споруди, обладнання, грошові кошти) використовуються для фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства, а також для погашення заборгованості по позичках. Це підвищує ліквідність підприємства та збільшує можливості для довгострокового фінансування.

5. Забезпечення незалежності. Розмір власного капіталу безпосередньо впливає на рівень залежності підприємства від кредиторів, позичальників та інших фінансових установ, у яких підприємство позичало кошти.

6. Управління та контроль, реклама. Власники підприємства можуть брати участь в управлінні його діяльністю. Володіння контрольним пакетом акцій надає можливість проводити та формувати власну стратегічну політику розвитку підприємства, рекламну політику, дивідендну політику та контролювати кадрові питання. Таким чином, статутний капітал забезпечує право на управління виробничими факторами та майном підприємства [3, с. 176].

Багатоаспектність капіталу є однією з фундаментальних економічних категорій, про що свідчать основні його наступні характеристики:

— об'єкт економічного управління. Капітал є об'єктом економічного управління як на мікро-, так і на макрорівні;

— об'єкт власності та розпорядження. Капітал відображає, як індивідуальні та колективні, так і загальнодержавні форми власності. При цьому визначаються пропорції його використання, що виражається у співвідношенні його власного і позиченого капіталу;

— об'єкт купівлі-продажу. Капітал є основою для ринку капіталу, який характеризується попитом, пропозицією та ціною. Пропозиція та попит на капітал формують прагнення до накопичення капіталу як інвестиційного ресурсу;

— джерело формування добробуту його власників. Капітал, що накопичується, повинен задовольнити потреби його власників, як у поточному, так і у перспективному періоді, тобто сформувати рівень майбутнього їх добробуту;

— джерело доходу. Здатність приносити дохід є однією з головних характеристик капіталу. Джерелом доходу капіталу є відсотковий дохід, що отримують власники від його використання, як інвестиційного ресурсу, фактора виробництва або позикового капіталу;

— вимір ринкової вартості. У цій якості виступає власний капітал компанії, який визначає обсяг його чистих активів. Розмір власного капіталу характеризує також потенціал залучення ним позикових коштів, які

Таблиця 1. Показники майнового стану підприємства

Показник	Нормативне значення	Найбільш вірогідні передумови погіршення тенденції показника
Коефіцієнт зносу основних засобів	Зменшення	Щорічне зменшення первинної вартості основних засобів
Коефіцієнт придатності основних засобів	Збільшення	Зменшення первинної вартості основних засобів
Коефіцієнт оновлення основних засобів	Збільшення	Стрімке збільшення первинної вартості основних засобів в досліджуваному періоді порівняно зі зменшенням різниці у первинній вартості основних засобів за попередні періоди
Індекс постійного активу	Зменшення	Збільшення частки необоротних активів у джерелах власних коштів
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,3	Зменшення вартості виробничих запасів з водночас із збільшенням вартості активів. Негативна тенденція цього показника означає низький рівень виробничого потенціалу підприємства, погану забезпеченість виробничого процесу засобами виробництва
Коефіцієнт маневреності власних коштів	0,3 - 0,5	Зменшення оборотних активів водночас із збільшенням власного капіталу
Коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами	0,5 - 0,8	Стрімке зменшення вартості запасів товарів

* Сформовано автором.

забезпечують отримання додаткового прибутку. У сукупності з іншими факторами формується основа оцінки ринкової вартості підприємства;

— фактор виробництва. Як фактор виробництва капітал характеризується продуктивністю, яка визначається результатом виробничої діяльності до суми виробничого капіталу. В економічній теорії існує три основних фактори виробництва, які забезпечують господарську діяльність підприємств: капітал; земля та інші природні ресурси; трудові ресурси. Капіталу відводиться пріоритетна роль серед цих факторів, оскільки він слугує для них об'єднуючою ланкою;

— накопичена цінність. Капітал як накопичена цінність розглядається у формі запасів основних засобів, цінних паперів, нематеріальних активів або товарно-матеріальних цінностей;

— носій фактора ліквідності та ризику. Ліквідність капіталу визначається періодом часу, за який інвестований капітал може бути конвертованим у грошову форму без втрати його реальної ринкової вартості. Доходність та рівень ризику використання капіталу має прямопропорційний зв'язок;

— показник рівня ефективності господарської діяльності. Зростання власного капіталу високими темпами характеризує ефективний розподіл прибутку компанії та її спроможність регулювати фінансову стійкість за рахунок внутрішніх джерел. А зменшення власного капіталу може бути наслідком неефективної та збиткової діяльності підприємства або хибних управлінських рішень.

Розмір власного капіталу визначає сума його складових елементів: статутного фонду, резервного фонду (резервного капіталу), спеціальних (цільових) фінансових фондів, нерозподіленого прибутку та інших форм власного капіталу.

Статутний фонд є головним елементом власного капіталу. Він являє собою початкову суму вкладів власників підприємства (поділену на відповідні частки) у формування його активів для початку здійснення господарської діяльності та визначається згідно з засновницькими документами. В межах статутного фонду засновники підприємства несуть матеріальну відповідальність перед його кредиторами. Саме тому зменшення статутного капіталу не допускається без згоди кредиторів [4, с. 205; 5, с. 136; 6, с. 203].

Резервний фонд є зарезервованою частиною власного капіталу підприємства, яка сформована за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства та призначена для внутрішнього страхування його господарської діяльності. Розмір даної резервної частини власного капіталу визначається установчими документами та регулюється законодавством. До резервного фонду можуть відноситися усі складові елементи капіталу, які призначені для покриття непередбачених збитків та втрат [7].

Спеціальні (цільові) фінансові фонди створюються з метою формування власних фінансових засобів та їх наступних цільових витрат. До таких фондів відносяться: амортизаційний фонд, фонд охорони праці, ремонтний фонд, фонд розвитку виробництва та інші. Порядок формування та використання таких фондів регулюється установчими та внутрішніми документами компанії.

Нерозподілений прибуток характеризує частину прибутку підприємства, яка була отримана за попередній період та не використана керівництвом. За цією позицією балансу відображається сума прибутку, яка реінвестована у підприємство або сума непокритого збитку. Дана стаття відображає прибуток (збиток), який залишається на підприємстві після сплати всіх податків, виплати дивідендів і відрахувань до резервного капіталу. Нерозподілений прибуток або непокритий збиток може включати реінвестований у підприємство прибуток звітного і минулого періодів [8, с. 217].

До інших форм власного капіталу належать суми дооцінки необоротних активів, розрахунки за майно при передачі його в оренду, виплата учасникам дивідендів, вартість активів, що безкоштовно отримані підприємством та інші, що відображені в першому розділі пасиву балансу.

Важливу роль в управлінні капіталом підприємства відіграє формування власних фінансових ресурсів, які є базою для майбутнього розвитку компанії. Власні фінансові ресурси можна розподілити за джерелами їх утворення:

Внутрішні джерела:

— прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства;

— амортизаційні відрахування від основних засобів і нематеріальних активів;

— грошові кошти, одержані від продажу майна підприємства;

— інші внутрішні джерела формування власних фінансових ресурсів

Зовнішні джерела:

— залучення додаткового пайового або акціонерного капіталу через продаж акцій або за рахунок кредитів;

— операції з валютою та дорогоцінними металами;

— проценти і дивіденди за цінними паперами інших емітентів;

— одержання підприємством безоплатної фінансової допомоги або матеріальних та нематеріальних активів (субсидії, дотації);

— страхові відшкодування;

— інші джерела формування власних фінансових ресурсів

Аналіз капіталу підприємства здійснюється за допомогою аналізу складу капіталу та його структури, зміни складових капіталу і джерел його формування. Інформаційними джерелами для аналізу капіталу підприємства є баланс підприємства (форма № 1), а також примітки до фінансової звітності (форма № 5). На основі розрахунку цих коефіцієнтів, робиться висновок щодо фінансової стійкості, ділової активності (оборотності) та рентабельності підприємства.

Активи являють собою інформацію щодо розміщення капіталу підприємства, його вираження в конкретному майні, продукції та її залишках. Фінансовий стан та стабільність вагомою мірою залежать від доцільності вкладення капіталу в активи підприємства. Одним з головних елементів аналізу капіталу є розрахунок показників майнового стану, які представлено в таблиці 1, серед яких слід виокремити [9]:

1) коефіцієнт зносу основних засобів = знос основних засобів / первісна вартість основних засобів;

2) коефіцієнт придатності основних засобів = первісна вартість основних засобів / знос основних засобів;

3) коефіцієнт оновлення основних засобів = збільшення за звітний період первісної вартості основних засобів / первісна вартість основних засобів;

4) індекс постійного активу = необоротні активи / власний капітал;

5) коефіцієнт реальної вартості майна = засоби виробництва / активи;

6) коефіцієнт маневреності власних коштів = власні оборотні кошти / власний капітал;

7) коефіцієнт забезпечення запасів власними коштами = власні оборотні кошти / запаси і затрати.

Таблиця 2. Показники оборотності капіталу підприємства

Показник	Нормативне значення	Найбільш вірогідні передумови погіршення тенденції показника
Оборотність оборотних коштів	Збільшення	Збільшення вартості оборотних активів
Тривалість 1 обороту оборотних засобів	Зменшення	Зниженням коефіцієнту оборотності оборотних коштів
Оборотність виробничих запасів	Збільшення	Збільшення вартості запасів, водночас зі зменшенням собівартості реалізованої продукції
Тривалість 1 обороту виробничих запасів	Зменшення	Зменшення коефіцієнту оборотності виробничих запасів
Оборотність коштів в розрахунках	Збільшення	Збільшення дебіторської заборгованості з розрахунками
Тривалість 1 обороту коштів в розрахунках	Зменшення	Зниження коефіцієнту оборотності коштів у розрахунках
Оборотність дебіторської заборгованості	Збільшення	Збільшення вартості дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги
Тривалість 1 обороту дебіторської заборгованості	Зменшення	Зниження коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості
Оборотність кредиторської заборгованості	Збільшення	Збільшення вартості поточних зобов'язань
Тривалість 1 обороту кредиторської заборгованості	Зменшення	Зниження коефіцієнту оборотності кредиторської заборгованості
Оборотність чистого робочого капіталу	Збільшення	Значне зменшенням поточних зобов'язань
Тривалість 1 обороту чистого робочого капіталу	Зменшення	Зменшення коефіцієнту оборотності чистого робочого капіталу
Оборотність фіксованих активів	Збільшення	Збільшення вартості необоротних активів
Тривалість 1 обороту фіксованих активів	Зменшення	Зниження коефіцієнту оборотності фіксованих активів
Оборотність усіх активів	Збільшення	Збільшення вартості активів.
Тривалість 1 обороту усіх активів	Зменшення	Зниження коефіцієнту оборотності усіх активів

Сформовано автором.

Не менш важливим елементом аналізу капіталу є розрахунок показників оборотності, які представлено в таблиці 2, серед яких слід виокремити [9]:

1) оборотність оборотних коштів = Чистий дохід / Середня величина оборотних активів;

2) тривалість одного обороту оборотних коштів = Тривалість періоду / Коефіцієнт оборотності оборотних коштів;

3) оборотність виробничих запасів = Собівартість реалізованої продукції / Середні виробничі запаси;

4) тривалість одного обороту виробничих запасів = Тривалість періоду / Коефіцієнт оборотності виробничих запасів;

5) оборотність коштів у розрахунках = Чистий дохід / Середні кошти у розрахунках;

6) тривалість одного обороту коштів у розрахунках = Тривалість періоду / Коефіцієнт оборотності коштів у розрахунках;

7) оборотність дебіторської заборгованості = Чистий дохід / Середня дебіторська заборгованість;

8) тривалість одного обороту дебіторської заборгованості = Тривалість періоду / Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;

9) оборотність кредиторської заборгованості = Чистий дохід / Середня кредиторська заборгованість;

10) тривалість одного обороту кредиторської заборгованості = Тривалість періоду / Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;

11) оборотність чистого робочого капіталу = Чистий дохід / Середній чистий робочий капітал;

12) тривалість одного обороту чистого робочого капіталу = Тривалість періоду / Коефіцієнт оборотності чистого робочого капіталу;

13) оборотність фіксованих активів = Чистий дохід / Середні фіксовані активи;

14) тривалість одного обороту фіксованих активів = Тривалість періоду / Коефіцієнт оборотності фіксованих активів;

15) оборотність усіх активів = Чистий дохід / Середні активи;

16) тривалість одного обороту усіх активів = Тривалість періоду / Коефіцієнт оборотності усіх активів.

Формування власних фінансових ресурсів підприємства є найважливішим елементом управління його капіталом. Спеціальна фінансова політика формування фінансових ресурсів розробляється підприємством для забезпечення необхідного рівня самофінансування його розвитку і є частиною загальної стратегії підприємства. Розробка даної політики включає в себе такі основні етапи:

— аналіз формування власних фінансових ресурсів підприємства у попередньому періоді;

— визначення загальної потреби у власних фінансових ресурсах;

— оцінка вартості залучення власного капіталу з різних джерел;

— забезпечення максимального обсягу залучення фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел;

— забезпечення необхідного обсягу залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел;

— оптимізація співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів.

Метою такого аналізу є виявлення потенціалу формування власних фінансових ресурсів і його відповідності темпам розвитку підприємства. Досліджуються відповідність темпів приросту власного капіталу темпам приросту активів і обсягу реалізованої продукції, загальний обсяг власних фінансових ресурсів, розглядаються джерела формування власних фінансових ресурсів, динаміка питомої ваги власних ресурсів у загальному обсязі фінансових ресурсів у передплановому періоді. Аналізується співвідношення зовнішніх і внутрішніх джерел формування власних фінансових ресурсів та вартість залучення капіталу за рахунок різних джерел, оцінюється достатність власних фінансових ресурсів у передплановому періоді.

Загальна потреба у власних фінансових ресурсах визначається за наступною формулою:

$$P_{вфр} = \frac{P_{кх}P_{вк}}{100} - ВКп + П \quad (1),$$

де $P_{вфр}$ — загальна потреба у власних фінансових ресурсах підприємства у планованому періоді; $P_{кх}$ — загальна потреба в капіталі на кінець планового періоду; $P_{вк}$ — питома вага власного капіталу в загальній його сумі; $ВКп$ — сума власного капіталу на початок планового періоду; $П$ — сума прибутку, що спрямовується на споживання в плановому періоді.

Оцінка вартості залучення власного капіталу з різних джерел проводиться в структурі основних елементів власного капіталу, який сформовано за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел. Така оцінка розробляється для прийняття відповідних управлінських рішень щодо вибору джерел формування власних фінансових

ресурсів. Перш ніж залучати зовнішні джерела, повинні бути розглянуті можливі шляхи формування власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел. А зовнішні джерела повинні забезпечити лише ту частину, яку немає змоги сформувати за рахунок внутрішніх джерел фінансування.

Загальна потреба в залученні власних фінансових ресурсів за рахунок зовнішніх джерел розраховується за такою формулою:

$$ВФР_{зовн} = P_{вфр} - ВФР_{внут} \quad (2),$$

де $ВФР_{зовн}$ — потреба в залученні власних фінансових ресурсів за рахунок зовнішніх джерел; $P_{вфр}$ — загальна потреба у власних фінансових ресурсах підприємства в планованому періоді; $ВФР_{внут}$ — сума власних фінансових ресурсів, планованих до залучення за рахунок внутрішніх джерел.

Оптимізація співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел формування фінансових ресурсів відбувається з урахуванням таких критеріїв:

— мінімальна вартість залучення фінансових ресурсів;

— забезпечення зберігання управління підприємством його засновниками.

Коефіцієнт самофінансування розвитку підприємства дозволяє зробити висновки щодо ефективності розробленої політики формування власних фінансових ресурсів на підприємстві. Значення цього коефіцієнта має відповідати поставленій керівництвом меті. Коефіцієнт розраховується за наступною формулою:

$$K_{сф} = \frac{ВФР}{\Delta A} \quad (3),$$

де $K_{сф}$ — коефіцієнт самофінансування розвитку підприємства в майбутньому; $ВФР$ — планований обсяг формування власних фінансових ресурсів; A — планований приріст активів підприємства.

Поліпшення використання капіталу підприємства та оптимізації джерел його формування відбувається за наступними напрямками: забезпечення максимального обсягу залучення фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел, що можливо шляхом збільшення оборотності та підвищення рентабельності власного капіталу та застосування прискореної амортизації основних засобів; залучення капіталу за рахунок зовнішніх джерел обов'язково має враховувати вартість залученого капіталу; підприємство повинне контролювати середньозважену вартість залученого капіталу і не допускати його перевищення над рентабельністю власного капіталу та рентабельністю інвестицій.

ВИСНОВКИ

Досить тривалий час аналіз фінансування діяльності підприємства в Україні не розглядався, як одна з найважливіших умов існування компанії, що було обумовлено адміністративно-командною економікою. Однак, з переходом до ринкових відносин, дуже важливим постало питання щодо управління фінансовою стійкістю підприємства задля досягнення сталого розвитку. Особливе місце у фінансовому управлінні посідає аналіз формування та використання капіталу підприємства. Дослідження головних харак-

теристик, функцій, складових елементів та джерел утворення власного капіталу, дає змогу краще зрозуміти сутність поняття "капітал підприємства" та провести зазначений аналіз.

Таким чином, всебічне та професійне використання методів фінансового аналізу капіталу підприємства дає змогу керівництву заздалегідь прогнозувати негативні тенденції розвитку компанії та вчасно приймати відповідні управлінські рішення задля зменшення можливих втрат або їх уникнення. Це постає окремим важливим завданням в умовах кризових ситуацій в сучасній економіці, які мають негативний вплив на фінансовий стан підприємства та його господарську діяльність.

Література:

1. Івахненко С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: навчальний посібник. — Київ: Знання, 2004. — 348 с.
2. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7. 05. 0106 "Облік і аудит" Ф.Ф. Бутинець, С.В. Івахненко, Т.В. Давидюк, Т.В. Шахрайчук; За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. — 2-е вид., перероб. і доп. — Житомир: ПП "Рута", 2002. — 544 с.
3. Голов С. Ф., Єфіменко В. І. Фінансовий та управлінський облік. — К.: ТОВ "Автоінтерсервіс", 2001. — 544 с.
4. Бланк И.А. Управление прибылью. — К.: Ника-Центр, Эльга, 1999.
5. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі: практичний посібник. — К.: Лібра, 2001. — 840 с.
6. Голов С.Ф., Єфіменко В.І. Фінансовий та управлінський облік. — К.: ТОВ "Автоінтерсервіс", 2001. — 544 с.
7. Кондраков Н.П. Бухгалтерський облік К, 1998. — 274 с.
8. Біла О.Г., Галик Л.М., Дрівко М.М. Фінанси організації і підприємств: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни студ. спец. б. 050104 "Фінанси", б. 050105 "Банківська справа".
9. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник: Вид. 2-ге, перероб. та доп. — Київ: Центр навчальної літератури, 2005. — 472 с.
10. Коробов М. Я. Фінанси промислового підприємства: підручник. — К.:Либідь, 2005.
11. Поддєрьогін А.М., Буряк Л.Д., Нам Г.Г. та ін. Фінанси підприємств. — К.: КНЕУ, 2002. — 384 с.
12. Финансы предприятий: учебник / Колчина Н.В., Поляк Г.Б., Павлова Л.П. и др.; Под ред. проф. Н.В. Колчиной. — М.: ЮНИТИ, 2000. — 413с.
13. Гібіш Л.В. Фінанси: навч. посібник. — 2-ге вид., стереотип. — К.: МАУП, 1998. — 92 с.
14. Прокопенко Н.С. Оценка эффективности использования капитала сельскохозяйственных предприятий / Н.С. Прокопенко, А.А. Шлебат, // Современный научный вестник. Серия: Экономические науки. Государственное управление. — Белгород, 2015. — № 4 (251). С. 36—41.
15. Прокопенко Н. Модель прогнозування важелів та інструментів для забезпечення ефективного фор-

мування та функціонування капіталу: Зб. матеріалів XI міжнар. наук-практ. конф. ["Science without borders"], (Великобританія, м. Шеффилд, 27—28 березня 2015 р.) / Н. Прокопенко, А. Шлебат. — Sheffield/ Science and education LTD, 2015. — Ч. 4. — С. 5—7.

References:

1. Ivakhnenkov, S.V. (2004), *Informatsijni tekhnologii v orhanizatsii bukhholders'koho obliku ta audytu: Navchal'nyj posibnyk* [Information technologies in accounting and auditing: Manual], Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. Butynets', F.F. Ivakhnenkov, S.V. Davydiuk, T.V. and Shakhrajchuk, T.V. (2002), *Informatsijni systemy bukhholders'koho obliku: Pidruchnyk dlia studentiv vyschkh navchal'nykh zakladiv spetsial'nosti 7.05.0106 "Oblik i audyt"* [Information systems of accounting: Textbook for university students 7.05.0106 specialty "Accounting and Auditing"], 2nd ed., PP "Ruta", Zhytomyr, Ukraine.
3. Holov, S.F. and Yefimenko, V.I. (2001), *Finansovyj ta upravlins'kyj oblik* [Financial and management accounting], TOV "Avtointerservis", Kyiv, Ukraine.
4. Blank, I.A. (1999), *Upravlenie pribyl'ju* [profit Management], Nika-Centr, Jel'ga, Kyiv, Ukraine.
5. Holov, S.F. and Kostiuuchenko, V.M. (2001), *Bukholders'kyj oblik za mizhnarodnymy standartamy: pryklady ta komentari. Praktychnyj posibnyk* [Accounting according to international standards, examples and comments. Practical guide], Libra, Poltava, Ukraine.
6. Holov, S.F. and Yefimenko, V.I. (2001), *Finansovyj ta upravlins'kyj oblik* [Financial and management accounting], TOV "Avtointerservis", Kyiv, Ukraine.
7. Kondrakov, N.P. (1998), *Bukholders'kyj oblik* [Accounting], Kyiv, Ukraine.
8. Bila, O.H. Halyk, L.M. and Drivko, M.M. (2002), *Finansy orhanizatsij i pidpryemstv* [organizations and enterprises Finance], LKA, Lviv, Ukraine.
9. Mnykh, Ye.V. (2005), *Ekonomichnyj analiz: Pidruchnyk* [Economic analysis: Textbook], 2nd ed, Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
10. Korobov, M.Ya. (2005), *Finansy promyslovoho pidpryemstva: Pidruchnyk* [Finance of industrial enterprises: Textbook], Lybid', Kyiv, Ukraine.
11. Poddier'ohin, A.M. Buriak, L.D. and Nam, H.H. (2002), *Finansy pidpryemstv* [Finance of Enterprises], KNEU, Kyiv, Ukraine.
12. Kolchina, N.V. Poljak, G.B. and Pavlova, L.P. (2000), *Finansy predpriyatij: Uchebnyk* [Finance of Enterprises: Textbook], JuNITI, Moscow, Russia.
13. Hibish, L.V. (1998), *Finansy: Navch. Posibnyk* [Finance: Teach. Manual], 2ne ed., MAUP, Kyiv, Ukraine.
14. Prokopenko, N.S. and Shlebat, A.A (2015), "Evaluating the effectiveness of the capital of agricultural enterprises", *Sovremennyj nauchnyj vestnik, Serija: Ekonomicheskie nauki. Gosudarstvennoe upravlenie, Belgorod, vol. 4 (251).* pp. 36—41.
15. Prokopenko, N.S. and Shlebat, A.A. (2015), "Prediction model of instruments and tools for effective capital's formation and functioning", *Science and education LTD, Great Britain, Sheffyl, Ch. 4, pp. 5—7.*

Стаття надійшла до редакції 22.02.2016 р.